

СТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ДО МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР

Актуальність. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття зріс інтерес людства до проблеми взаємостосунків суспільства й субкультур, де особливе місце займають різні субкультури, що привертають увагу молоді. Тому актуальність заявленої нами проблематики полягає в комплексному дослідженні феномену субкультури і її складової – молодіжної субкультури, щоб краще розуміти ці явища і змінити упередження соціуму до них.

Отже, **метою** статті виступає теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості ставлення старших підлітків до молодіжної субкультури.

Багато авторитетних дослідників намагаються з'ясувати сутність складного і неоднозначного явища субкультури. Існує велика кількість теоретичних праць з цієї проблематики. Зокрема, поняття субкультури в Україні досліджували О.Білецька, О.Божок, Л.Горенко, Н.Слюсаревський, В.Родзівська, серед іноземних учених – К.Мюллер, М.Соколов, Д.Хебдідж, Т.Щепанська та ін.

Субкультура – автономне цілісне утворення всередині пануючої культури, відмінне від неї своїми звичаями, нормами, комплексами цінностей і навіть інститутами, що визначає стиль життя та мислення її носіїв; ситуації співіснування ієрархізованих культурних форм [6].

Поняття субкультури в науковий дискурс було запроваджено на початку 30-х ХХ століття Т. Роззаком. Він визначив субкультуру як «систему культурних координат», яку створює соціальна спільнота для орієнтації в складному і суперечному світі [6]. Як теоретичний концепт поняття почало широко використовуватися з середини 60-х, коли активізувалося вивчення теорії і практики «нового лівого руху» на Заході, що об'єднав радикально налаштовану частину студентської молоді, яка виступила з критикою способу життя, політичної системи й моральних цінностей капіталістичного суспільства [6, с. 386].

На думку вчених, кожен представник чи носій субкультури приймає норми, цінності, картини світу, стиль життя та інше – за зразок свого існування. Але паралельно з цим існують і зовнішні атрибути які свідчать про приналежність до певного угруповання, як наприклад: жаргон (сленг), зачіска, одяг, зовнішній вигляд та ін. Найчастіше субкультури виникають навколо якогось центру чи ініціатора, який проповідує певні новації у сфері музичних стилів, способу життя, ставлення до якихось соціальних явищ [4].

Можна стверджувати, що молодіжні субкультури у теоретичній частині практично нічим не відрізняються від опису субкультури загалом. Єдине, що учасниками субкультур є в основному молодь, а не хтось інший. Підлітків у субкультурах приваблює в основному можливість спілкуватися з собі подібними, а також зовнішня атрибутика, яка дає можливість демонструвати свою позицію в соціумі. Молодіжна субкультура – будь-яке об'єднання молоді, що має власні елементи культури, а саме: мову (сленг), символіку (зовнішня атрибутика), традиції, тексти, норми і цінності.

Загалом, можна виділити п'ять головних характеристик молодіжних субкультур:

- Специфічний стиль життя і поведінки.
- Наявність власних норм, цінностей, картини світу, які відповідають вимогам певних соціальних категорій молоді.
- Протиставлення себе решті суспільства.
- Зовнішня атрибутика, яка має символічне значення.
- Ініціативний центр, який генерує тексти [4].

Дуже часто термін молодіжна субкультура плутають з поняттям молодіжна контркультура. Для того, щоб уникнути цієї термінологічної незрозумілості, Дж. Янгер визначає молодіжну контркультуру як об'єднання молоді, що має всі ті елементи, що і субкультура, але чий норми та цінності перебувають в активній чи пасивній опозиції до існуючих у суспільстві норм і цінностей [6].

Саме в підлітковому віці найчастіше тінейджери об'єднуються в такі неформальні угруповання, як молодіжні субкультури. У підлітковому віці починає формуватися стійке коло інтересів, які є психологічною базою цінностей та ціннісних орієнтацій підлітків. До особливостей психічного життя підлітка належать залежність самоставлення від зовнішнього оцінювання та значні зміни у структурі цінностей і ставлення до життя, орієнтування на отримання нового соціального досвіду (Л. Божович, І. Давидова, І. Кон, В. Мухіна, М. Павлова, Н. Соловійова, та ін., що зумовлює суттєві зміни у осмисленні життя підлітками [4].

Ціннісні орієнтації багато в чому задають життєву позицію і світогляд підлітка. При цьому постановка питання про значущі для школяра життєві цінності вимагає врахування тих вікових змін, які, як ми вважаємо, відбуваються в ціннісно-нормативній сфері учнів при переході від молодшого підліткового віку до старшого. Тут особливого значення набуває пубертатний період, коли важливу роль

починають відігравати процеси, пов'язані зі статево-рольовим самовизначенням [5].

Не можна не відзначити вплив соціально-стратифікаційних чинників на процес формування життєвих цінностей підростаючого покоління, коли все більшу значимість набувають питання, пов'язані з встановленням соціальної ідентичності та соціальної диференціації [3]. У зв'язку з цим можна припустити, що ціннісні орієнтації сучасних підлітків будуть змінюватися в залежності від рівня освіти їхніх батьків, а також від позиції, займаної самим школярем у навчальному класі.

Становлення ціннісних орієнтацій підлітка відбувається в ситуації серйозних соціальних, економічних і політичних змін у сучасному суспільстві. Подібні трансформації соціокультурних реалій, на яких багато в чому базується самовизначення підлітка, призводять до того, що його життєві цінності формуються не просто в ситуації соціально-економічної нестабільності, а в ситуації ціннісно-нормативної невизначеності, коли серйозно порушені, характерні для стабільного суспільства, механізми передачі цінностей від старшого покоління молодшому [1]. У зв'язку з цим можливим є зниження значущості одних життєвих цінностей учнів і збільшення значущості інших.

У психолого-педагогічній літературі можна зустріти наступну типологізацію молодіжних субкультур:

- романтико-ескапітські субкультури (хіппі, толкієністи, байкери та ін.);
- гедоністично-розважальні (мажори, рейвери, репери та ін.);
- кримінальні (гопники, скінхеди та ін.);
- анархо-нігілістичні (панки та ін.) [2].

Слід звернути увагу на парадокс, який завжди присутній в існуванні молодіжних субкультур: з одного боку вони культивують протест проти суспільства дорослих, його цінностей і авторитетів, а з іншого – покликані сприяти адаптації молоді до цього дорослого суспільства.

З метою емпіричного дослідження особливостей ставлення старших підлітків до молодіжних субкультур, нами було проведено опитування учнів 9-11 класів ТКГ у два етапи. Спочатку ми проаналізуємо результати, отримані у 2012 році в Тернопільській класичній гімназії. В анкетуванні приймали участь 64 старшокласники. З них хлопців – 36 (56%), та дівчат – 28 (44%). Загалом вік респондентів становить в межах 14-17 років.

Позитивне ставлення до молодіжних субкультур виявили 19 осіб (31%), нейтральне – 36 осіб (58%), негативне – 7 осіб (11%).

З перелічених субкультур найбільшу популярність в молодіжному середовищі, на думку гімназистів, користується субкультура гопників – 17 осіб (28,5%). Друге місце посіла субкультура репери – 10 осіб (16,5%). Наступними за популярністю виявилися панки – 8 осіб (13,5%). Трохи менше – емо – 7 осіб (12%) та мажори – 6 осіб (10%), близькими за результатами стали хули – 4 особи (6,5%), скінхеди – 3 особи і хакери 3 особи (5%). По одному голосу (1,5%) набрали готи та хіпі. 25% респондентів (16 осіб) зазначили, що належать до певної молодіжної субкультури, 75% не вважають себе причетними до жодної із субкультур.

На думку старшокласників, приналежність до субкультури може дати особистості можливість виділитись, реалізувати потреби у спілкуванні, знайти однодумців, виразити свої погляди, переконання, сформувати музичні, естетичні смаки, створити власний імідж, статус, зробити життя цікавим, додати йому різноманіття, свободу мислення і дій, певне хобі, розвиток, самореалізацію.

Проте, учні зазначають і негативний вплив субкультур. Це втрата індивідуальності через наслідування інших, можливий негативний вплив на формування характеру, ламання психіки та відсутність гідного місця в суспільстві.

На думку опитуваних, найбільше спонукають молодь об'єднуватися у неформальні угруповання – спільні інтереси (54,6%), бажання виділитися (37,5%), потреби у спілкуванні (26,5%). Також спонукає молодь до об'єднання в молодіжні субкультури прагнення когось наслідувати (14%), проблеми у стосунках з батьками (11%), низькі розумові здібності (1,5%), відсутність власної думки, слабкість характеру (1,5%).

Отже, старші підлітки виявили в основному своє нейтральне ставлення до існування молодіжних субкультур (56%). Причому позитивне ставлення виявили на 19% респондентів більше, ніж негативне. Заслуговує уваги і те, що більша половина опитаних вважає основною причиною, що спонукає молодь об'єднуватись у неформальні угруповання – спільні інтереси. Це говорить про те, що у молодіжній субкультурі має можливість реалізуватись одна з найголовніших потреб старшого підліткового віку – спілкування людей з однаковими інтересами.

А тепер прослідкуємо те, що змінилося у 2016 році.

В анкетуванні приймали участь 54 старшокласники. З них хлопців – 23 (43%), та дівчат – 31 (57%). Загалом вік респондентів становить в межах 14-17 років.

Позитивне ставлення до молодіжних субкультур виявили 9 осіб (16,7%), нейтральне – 42 особи (77,8%), негативне – 3 особи (5,5%).

З перелічених субкультур найбільшу популярність в молодіжному середовищі, на думку

гімназистів, користується субкультура мажорів – 12 осіб (19%). Друге місце посіла субкультура хакерів – 7 осіб (11,1%). Наступними за популярністю виявилися репери – 5 осіб (7,9%). Однакову кількість набрали такі субкультури як: панки, скінхеди, хіпі – 6 осіб (9, 6%). Найменшою популярністю користуються емо та готи – 2 особи (3,2%). 37% респондентів (20 осіб) зазначили, що відносяться до певної молодіжної субкультури, 63% (34 особи) не вважають себе причетними до жодної із субкультур.

На думку старших підлітків, приналежність до субкультури допомагає розвинути духовні цінності (щирість, підтримка, чесність, самореалізація), бути різностороннім і розвиватись у всіх напрямках, реалізувати потребу у спілкуванні, знайти свою компанію, друзів, виразити своє Я, знайти місце у суспільстві, проявити індивідуальність, власний смак та стиль, власний погляд на життя, набути нових знань про кумирів та їхнє життя, знайти друзів, відвідати різні заходи.

На думку опитуваних, найбільше спонукає молодь об'єднуватися у неформальні угруповання – спільні інтереси (31,4%), бажання виділитися (22,8%), потреби у спілкуванні (19,5%). Також спонукає молодь до об'єднання в молодіжні субкультури проблеми у стосунках з батьками (6,8%), прагнення когось наслідувати (5,1%), вікові особливості (5,1%), бути не таким як всі (5,9%), брак любові (3,4 %).

Отже, старші підлітки виявили в основному своє нейтральне ставлення до існування молодіжних субкультур (77,8%). Позитивне ставлення виявили на 11,2% респондентів більше, ніж негативне. Заслуговує уваги і те, що більша половина опитаних вважає основною причиною, що спонукає молодь об'єднуватись у неформальні угруповання – спільні інтереси. Це говорить про те, що у молодіжній субкультурі має можливість реалізуватись одна з найголовніших потреб старшого підліткового віку – спілкування людей з однаковими інтересами.

Отже, ми спостерігаємо певні зміни, які відбулися протягом 4 років. Слід зауважити, що тенденція об'єднання молодіжних субкультур зросла але в інших напрямках. Наприклад, у 2012 році популярністю користувалися такі молодіжні субкультури як гопники, репери, емо, а зараз – мажори, теж репери та хакери. Простежуються і спільні риси, які сприяють тому, що молодь об'єднується у неформальні угруповання на підставі спільних інтересів, бажання виділитися, проблем у стосунках із батьками.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні молодіжної субкультури як чинника становлення ціннісних орієнтацій в старшому підлітковому віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюхова Ю.В. Ценности и воспитание / Ю.В. Артюхова // Педагогика.– 1999.– № 4.– С. 117–121.
2. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М.: “Просвещение”, 1968. – 464 с.
3. Волков Б.С. Психология подростка / Б.С. Волков. – М.: Педагогическое общество России, 2001.– 322 с.
4. Олісевич О. Покоління і молодіжні субкультури / О.Олісевич. – К.: Незалежний культурологічний часопис, 2002. – с. 129-134.
5. Собкин В.С. Подросток: нормы, риски, девиации / В.С.Собкин, З.Б.Абросимова, Д.В.Адамчук, Е.В. Баранова.– М.: ЦСО РАО, 2005.– 358 с.
6. Соціальна енциклопедія / редкол.: О.О.Яремко та ін. – Київ: «Академвидав», 2008, – Т. 4. – 688 с.

Марценюк Ю.

Науковий керівник – доц. Лещук Г. В.

КОМУНІКАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

На сучасному етапі розвитку суспільства Інтернет-простір є одним із соціальних інститутів, який сприяє засвоєнню молоддю широкого спектру соціальних норм та формуванню у неї ціннісних орієнтацій у сфері здоров'я, права, політики, економіки, а також виступає своєрідною системою неформальної освіти та просвіти молоді, яка дає можливість здобувати досить різнобічні, іноді суперечливі, несистематизовані знання та відомості.

Проблемі впливу соціальних мереж на формування поведінки підлітків присвячені праці Д. Матвієнка, А. Жичкіної, Р. Івакіна, І. Романова, І. Шевченка, О. Романишина, М. Раянова. Адиктивну поведінку підлітків в Інтернет-мережі вивчають Т. Вакулич, Т. Наумова, В. Посохова, Н. Сергєєва. Характеристичні окремих аспектів спілкування в Інтернет-мережі присвятили свої праці філософи І. Остапенко, В. Кулакова, психологи О. Бикулов, В. Фатурова, педагоги О. Кущенко, А. Чистяков, соціологи О. Горшко, С. Коноплицький, Н. Туякбасарова, філологи С. Заборовська, І. Ішмуратова.

Мета *статті* – розкрити особливості Інтернет-комунікації сучасної молоді в соціальних мережах.

Масова комунікація – це процес поширення інформації, знань, духовних цінностей, моральних та правових норм з допомогою технічних засобів (преса, радіо, телебачення, Інтернет) на кількісно великі, розосереджені аудиторії.

Соціальні мережі як один із нових та популярних засобів масової комунікації, являють собою онлайн-сервіси чи веб-сайти, призначені для побудови, відображення та організації соціальних взаємовідносин, обміну інформацією та об'єднання за інтересами.